

The background features two stylized human figures. On the left is a pink figure representing a woman, with a circular head above it. On the right is a blue figure representing a man, also with a circular head above it. The figures are simple, rounded shapes. The text is overlaid on these figures.

Asha ten Broeke

Het idee

M/V

**Ontmaskering van een
hardnekkig denkbeeld**

INHOUD

Voorwoord

11

Hoofdstuk 1

Mannen van Mars, vrouwen van Venus

23

De boekhandels liggen er vol mee: populaire psychologieboeken die ons vertellen dat mannen en vrouwen sinds de oertijd ‘van een andere planeet komen’ en dat dit nooit zal veranderen. Een idee dat niet klopt, en je bovendien ongelukkig maakt.

Hoofdstuk 2

We zien wat we willen zien

37

Wetenschappers zijn ook maar mensen. En dus maken ze denkfouten: ze laten zich beïnvloeden door de tijdgeest, door hun denkbeelden en door hun neiging om op basis van schaars bewijs toch een volledig verhaal te fabriceren. Deze denkfouten hebben de evolutiepsychologie in het algemeen, en de ideeën over het leven van oermannen en -vrouwen in het bijzonder, geen goed gedaan.

Hoofdstuk 3

Genesis 2.0

81

Om een antwoord te vinden op de vraag of sekseverschillen zijn aangeboren, moeten we eerst kijken naar wat er gebeurt in de negen maanden vóór de geboorte. Genen en hormonen spelen de hoofdrol in de baarmoeder, maar bewijs dat ze ook ons latere gedrag al vastleggen ontbreekt. In plaats daarvan leren we uit de epigenetica dat het belangrijkste kenmerk van elk mens juist is dat onze genen door omgevingsfactoren flexibel aan- en uitgeschakeld kunnen worden.

Hoofdstuk 4

Het Grote Kneden

119

Wat zijn de omstandigheden waarin onze kinderen opgroeien? Ouders hebben in de eerste levensjaren een grote invloed. Helaas geven de meeste ouders tijdens de opvoeding op subtiele en volkomen onbewuste wijze hunstereotypen dooraan hun kinderen. Leeftijdgenootjes en leraren bevestigen die. Juist omdat een kinderbrein zo flexibel is, krijgen deze stereotypen een permanente plek in de hersenen.

Hoofdstuk 5

Met man en macht

153

De individuele verschillen tussen mensen zijn veel groter dan de groepsverschillen tussen mannen en vrouwen. Zelfs als je kijkt naar de hormonale veranderingen die moeders en vaders doormaken als ze een kind krijgen, zie je dat de sekseverschillen niet zo groot zijn. Dat ze in onze samenleving wel nadrukkelijk aanwezig zijn, komt door een ongelijke verdeling van macht en status, gecombineerd met onze neiging om stereotypen een rol te laten spelen bij belangrijke levensbeslissingen.

Hoofdstuk 6

In het zweet des aanschijns

183

Waar komen die stereotypen over mannen en vrouwen eigenlijk vandaan? Zo'n dertienduizend jaar geleden schakelden onze voorouders voor hun voedselvoorziening over van het jagen en verzamelen op de landbouw. Dat veranderde onze samenleving: niet iedereen was meer nodig in de voedselproductie, dus konden de vrouwen meer kinderen baren en de mannen een vak leren. Die verdeling – zij zorgt en hij werkt – bestaat nog steeds. Ze is van generatie op generatie doorgegeven als

Het idee m/v.

Hoofdstuk 7

Driemaal daags hersenspoelen

211

Het idee dat de man hoort te werken en de vrouw eigenlijk hoort te zorgen, heeft negatieve gevolgen. Onze samenleving heeft vrouwelijke professionals nodig: het is zonde om de helft van het menselijk talent niet te benutten. Het is dus van groot belang dat we van onze man-vrouwvooroordelen afkomen. Gelukkig laat de wetenschap zien dat dit geen onmogelijke opgave is.

Woord van dank

235

Register

241

Hoofdstuk 1

MANNEN VAN MARS, VROUWEN VAN VENUS

*Progress is man's ability
to complicate simplicity.*

Thor Heyerdahl

We gaan twintig jaar terug in de tijd. John vertrekt, vijf dagen nadat zijn vrouw Bonnie is bevallen, van huis om naar zijn werk te gaan. In zijn afwezigheid gebeurt er iets onverwachts: de pijnstillers raken op, en zijn vrouw, nog in ernstige pijn van het baren, kan zelf geen nieuwe halen. Daarom belt Bonnie haar zwager, die belooft de pillen te halen, maar dat vergeet. De hele dag heeft ze pijn, en als John thuiskomt, is ze pijnlijk. Ze reageert dit af op haar man, die boos en verongelijkt reageert: ze had hem niets gevraagd, hij kon het ook allemaal niet helpen, dus waar-

om zeurt ze nou zo tegen hem? Je houdt alleen maar van me als ik leuk en gezellig ben, verwijt Bonnie haar man. In een vlaag van helder inzicht realiseert John zich dat ze gelijk heeft: dat hij een groot gebrek aan begrip heeft voor de belevingswereld van de vrouw. Geen wonder dat zijn eerste huwelijk zo'n fiasco was. Gewapend met zijn nieuwe inzicht laat hij zijn woede varen en slaat hij zijn armen stevig om zijn vrouw heen.

John schreef hier een boek over: *Mannen komen van Mars en vrouwen van Venus*. Het is een van de best verkochte boeken van de afgelopen tien jaar. Zo goed zelfs, dat als je alle veertig miljoen exemplaren plat naast elkaar zou leggen, je een lint van boeken krijgt dat strekt van Amsterdam naar Baghdad en weer terug.

Volgens John Gray zit het probleem van veel relaties hem hierin: we zijn vergeten dat mannen en vrouwen zó verschillend zijn, dat ze eigenlijk net zo goed van een andere planeet hadden kunnen komen. Abusievelijk verwachten we daarom dat onze partner net zo werkt als wij. Dit leidt tot teleurstelling en onmin, waar we beter de verschillen zouden kunnen leren herkennen en omarmen (of, als dat er niet in zit, leren om er een beetje omheen te klussen).

Hoe zien die sekseverschillen eruit? Bijvoorbeeld zo. Volgens John Gray zijn mannen probleemoplossers, terwijl vrouwen liever over hun issues praten. Mannen kunnen ook maar één ding tegelijk, terwijl de dames van nature multitaskers zijn. Bovendien willen ze hele andere dingen in het leven. Gray stelt daarover dat 'de vrouw haar gevoel van eigenwaarde ontleent aan haar gevoelens en

de kwaliteit van de omgang met anderen' terwijl 'het gevoel van eigenwaarde van de man wordt bepaald door zijn prestatievermogen'.

De ideeën van John Gray raakten overduidelijk een gevoelige snaar bij de lezers, want het boek werd in alle lagen van de westerse bevolking een weergaloos succes. Bill Clinton heeft het boek naar eigen zeggen wel vijftien keer gelezen – Mars en Venus is voor hem bijna een religie (hoewel ik betwijfel of John Gray dat hele akkefietje met die stagiaire en die sigaar zou goedkeuren). En ook mensen met minder macht geloven in Gray: terwijl ik deze alinea schrijf, voert bijvoorbeeld een theatergroep in het dorpshuis van het Oost-Nederlandse gehucht Voorst een matineevoorstelling over mannen en vrouwen op dat als titel *Venus en Mars* draagt.

26

Een paar jaar na het verschijnen van Grays eerste boek kwam het echtpaar Allan en Barbara Pease met *Waarom mannen niet luisteren en vrouwen niet kunnen kaartlezen* – wederom een enorme bestseller, die onbeschaamd meeklotste op Grays populariteitsgolf. Dit boek legt uit waarom mannen en vrouwen eigenlijk zo van elkaar verschillen, en geeft daarmee een soort psychologische onderbouwing van Grays theorie. Die onderbouwing luidt als volgt: dames en heren zijn zo, omdat ze in de oertijd hele verschillende rollen hadden. Die rollen zijn gedurende de evolutie in onze genen terechtgekomen en daar moeten we het nu mee doen.

Hoe moeten we ons de oertijd volgens Pease en Pease voorstellen? Een indruk: 'De man waagde zich elke dag in

een vijandige en gevaarlijke wereld om zijn leven als jager op het spel te zetten en voedsel mee terug te brengen naar zijn vrouw en kinderen. De vrouw voelde zich waardevol omdat haar man zijn leven op het spel zette voor de zorg van zijn gezin. Na de maaltijd zaten de mannen rond het vuur. De vrouwen gingen door met de verzorging van de kinderen en zorgden ervoor dat de mannen genoeg te eten en rust kregen.'

Sindsdien, zo wordt ons verteld, zit het zorgen bij vrouwen in de genen, terwijl mannen erfelijk belast zijn met een soort vecht-en-win-de-kost-DNA. Dit heeft op zijn beurt weer geleid tot allerlei andere man-vrouwverschillen in onze hersenen en ons gedrag. Hij heeft een beter ruimtelijk inzicht, meer techniek talent en is agressiever. Zij is socialer, beter met taal en empathischer.

Er zijn ook wetenschappers die met dit idee aan de haal gaan. Evolutiepsycholoog Steven Pinker besteedt bijvoorbeeld de eerste pak 'm beet honderd bladzijden van zijn boek *The Blank Slate* aan het vertellen waarom het echt, echt, echt zo is dat mannen van nature 'risiconemende presteerders die welbewust ontberingen verdragen in hun jacht op succes' zijn, terwijl 'vrouwen meer geneigd zijn tot het accepteren van weinig betalende ondersteunende administratieve banen in kantoren met airconditioning'.

Hoe het ook gezegd wordt, het verhaal is telkens hetzelfde. Dat maakt het voor een argeloze lezer heel gemakkelijk om te denken dat het leven in de oertijd inderdaad nogal lijkt op een aflevering van *the Flintstones*, maar dan zonder de dinosaurussen. Ondanks dat cartoonkarakter

worden de ideeën van Gray en het echtpaar Pease wereldwijd door honderden miljoenen mensen gekoesterd. Hun ideeën spreken ons aan omdat ze bekend zijn, en vertrouwd: we geven de voorkeur aan het oude boven het nieuwe (hoe spijtig dat ook is voor de avonturiers onder ons). We vinden het heerlijk om te horen dat er een onoverbrugbare kloof bestaat tussen de seksen en dat dit altijd zo is geweest. Wat een opluchting! Wat ik in mijn relatie meemaak is heel natuurlijk en ik kan het ook nog eens niet helpen.

28

Maar dat veel mensen een idee aantrekkelijk vinden, betekent nog niet dat het ook klopt of goed voor ze is. Homeopathie is een goed voorbeeld. Stel: je voelt je beroerd, want je bent snipverkouden. Je gaat naar de drogisterij en haalt iets van vsm met een onuitsprekelijke naam en slikt dat braaf driemaal daags. Na twee dagen begin je op te knappen. Dat lijkt op een hoeraatje voor homeopathie, maar in feite zitten in zulke 'geneesmiddelen' geen werkzame stoffen meer. De homeopathische oplossing is zo vaak verdund, dat er geen enkel molecuul meer van terug te vinden is in de druppels, korrels of pillen die je bij de drogist haalt. Je hebt een suikerpilletje geslikt, en geheel daaraan ongerelateerd werd je beter – waarschijnlijk omdat verkoudheden typisch zo'n drie dagen duren. En toch menen miljoenen en miljoenen mensen dat ze door homeopathie genezen van griep, hoofdpijn, verkoudheid en andere kwalen. Die gedachte klopt niet, en hij is ook niet bepaald goed voor je – al was het alleen maar omdat de homeopathische suikerpillen en waterdruppels wel bakken met geld kosten.

De Mars-en-Venusgedachte is ook niet goed voor je. Dat ontdekten twee Amerikaanse onderzoekers – Rosalind Barnett en Caryl Rivers – eigenlijk bij toeval. Aan het begin van de jaren negentig, net voor de Gray-hype, wilden ze weten hoe het ging met de gezinnen waarin beide partners werkten. Met de meerderheid ging het uitstekend: ouders en kinderen waren tevreden, papa en mama haalden (allebei!) voldoening uit hun prestaties op het werk. Bovendien maakte al die zelfontplooiing de gemiddelde moeder een fijnere ouder dan de thuisblijfvariant. Slechts een kleine groep gezinnen ging het niet zo voor de wind. Zij voelden zich ongemakkelijk bij deze geëmancipeerde levensstijl. De reden: ze hadden geen vrede met de normen en waarden die erbij hoorden. Eigenlijk vond deze groep dat moeder thuis moest blijven met de kinderen terwijl vader de kost verdiende.

29

Bijna tien jaar later verwachtte het onderzoeksduo dat deze laatste groep behoorlijk geslonken zou zijn. De werkende stellen hadden immers bijna een decennium de tijd gekregen om te bewijzen hoe fantastisch hun levenswijze was, en dat zou de wat ouderwetse gezinnen zeker over de streep trekken. Maar niets bleek minder waar: de groep gezinnen die ontevreden was met hun leven waarin beide ouders werkten was behoorlijk gegroeid.

Verontrust krabden Barnett en Rivers zich achter de oren. Ze schrijven: ‘Ongelooflijk, traditionele ideeën waarvan we dachten dat ze bijna uitgestorven waren, kwamen ijzersterk terug. ... We waren verbijsterd toen we zagen hoe die ideeën over gendersverschillen de instituties en gezinnen binnendrongen. Waarom zouden mensen, inclusief

MAVEN
PUBLISHING
mavenpublishing.nl

Wie de afdeling populaire psychologie in de boekhandel bezoekt, vindt al snel de dominante verklaring voor 'man-vrouwverschillen': in de oertijd waren de mannen dagenlang op jacht en bleven de vrouwen thuis met de kinderen. Dit soort rolverdelingen, zo wordt ons verteld, heeft voor allerlei aangeboren verschillen gezorgd, zoals een beter richtingsgevoel voor mannen en betere sociale vaardigheden voor vrouwen.

Maar is dit wel zo? **Asha ten Broeke**, wetenschapsjournalist voor Kennislink en Spl'ts, doet op vlotte en humorvolle wijze een radicaal andere theorie uit de doeken. Uit recente wetenschappelijke ontwikkelingen blijkt dat de meeste verschillen juist niet uit de oertijd stammen. In plaats daarvan worden ze veroorzaakt door hardnekkige denkbeelden

die zich, met behulp van biologische mechanismen zoals epigenetica en de plasticiteit van het brein, in onze cultuur genesteld hebben.

De meeste man-vrouwverschillen berusten op ideeën die grotendeels onbewust van generatie op generatie worden doorgegeven. Volgens Asha is het tijd deze te ontmaskeren.

'Haar werk leest als een trein. Spannend, maar ook met humor. Heel goed hoe ze verschillende onderzoeken met elkaar in verband brengt.'

JURYPANEL BESSENSAP 2009

'Breekt met de gedachte dat jongens beter in techniek zijn en meisjes beter in talen.'

NRC.NEXT / TEDXAMSTERDAM CHALLENGE

Een frisse kijk op een oeroud thema.